

MATĚJ HOŘAVA

Pálinka. Bánáti prózák

hangok

Hőség van; de a szederpálinka nem égeti a torkot: hűt, mintegy varázsütésre hűt, gátolja az izzadást; árnyékolja a napot, és szelet támaszt a testben, a tüdőben, a szívben, a tudatban: szellőt. Ülünk az udvaron a szőlőtőkék karéjos levelei alatt; a Duna illatos, az árnyékok zöldek; és, mint már annyiszor, elképedek, milyen mediterrán és görög hatást kelt minden; az ember leereszkedik a karsztvízű patak mentén néhány száz métert lefelé, leszáguld a néhány kilométeres szerpentineken: és egy mediterrán szőlőtőke árnyékában üldögél, érzi a tengeri fuvallatokat, az árnyékok pedig megzöldülnek... A cigány Ion tölt nekünk; a házából (ami valójában egy különféleképpen átépített és ráépített garázs) néha felkiált egy gyerek, néha női hang hallatszik: roma nyelv, amelyet Ostravában meg Brünnben hallottam mindig a Křenová és a Cejl utcán: egy kicsit más, de mégis ugyanaz. Ion tölt és tölt: jellegzetes barna arc a kerek szemüveg mögött (örökölt nagymamaszemüveg, nem az a John Lennon-féle). A feje mögött minaret a törökök és elvadult kutyák által lakott dunai szigeten (egy darabig önálló állam volt; amikor az első világháborút követően megfeledkeztek róla a nagyhatalmak, így nem tartozott Szerbiához és Romániához sem). Jellegzetes barna Gandhi-szerű arc és minaret: mintha az ember a Mediterráneumból még tovább sülyedne: valahova Kasmírba, Pakisztánba, Bangladesbe... De egy korty szederpálinka visszaránt. És Ion hangja...

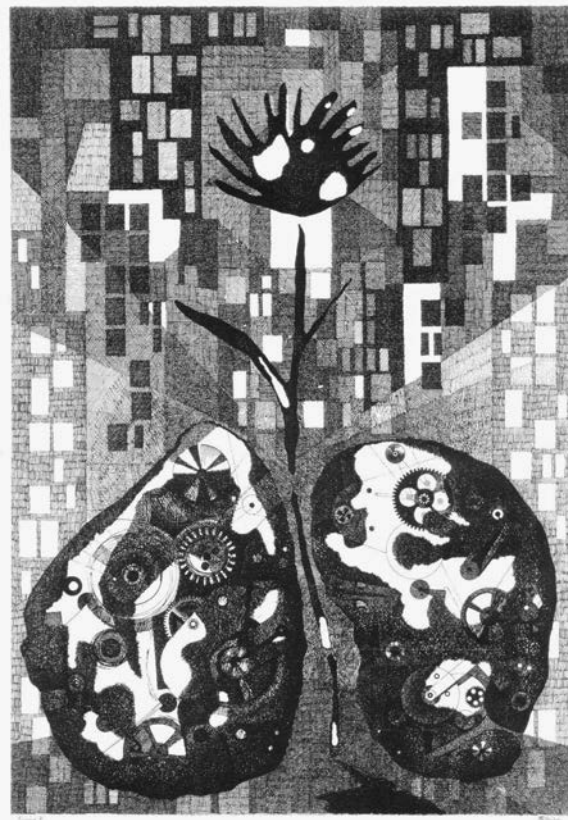
Amikor Véna Hauserral először jöttünk el hozzá, Ion folyamatosan meglepetéseket okozott. Legfőképp a nyelvváltásokkal: rákiabált a nejeire valamit cigányul, Vénával románul üdvözölték egymást. De amikor Véna elmagyarázta neki, hogy nem román vagyok, lassan előbújtak Ionból az elfeledett cseh szavak; gyakoriságuk és folyékonyaságuk fokozatosan emelkedett; néhány mondat után már tökéletes cseh mondatok voltak, az idegen akcentus legkisebb jele nélkül... Véna, aki akkor egy motoralkatrész miatt érkezett hozzá, direkt nem mondta el nekem, hogy Ion Waitzenriedben nőtt fel; hogy Waitzenriedben is élt egykor egy cigány család. Élvezte a meglepetésemet...

* *Matěj Hořava* (1980) külföldön él, álnéven publikál. Számos folyóiratban (Tvar, Host, Respekt) jelennek már meg versei és elbeszélései. Első könyve meditatív, önéletrajzi ihletésű, kifinomult stílusú próza, elnyerte a Cseh Könyv és a Magnesia Litera díjat. Lefordították bolgárra, lengyelre, és most magyarul is megjelenik a Typotex kiadónál.

Ion a mai napig ontja mindenféle irányban a roma, román és cseh szavakat; és onthatná még olaszul és németül is (németül néha direkt el is beszélgetek vele, ha egyedül vagyunk), mert néhány évig Torinóban és Münchenben is élt... Most a garázsában lakik, amit átépített házikóvá, amelyet kerttel és udvarral vett körül, ami felett az árnyat adó szőlőtőkék ágai tetőként magaslanak... Odabentről gyerekének hallatszik... Eszembe jut egy eset, ami rögtön az első ősszel történt meg velem. Amikor először volt énekórám a waitzenriedi iskolában, megkértem a gyerekeket, hogy énekeljék el nekem a kedvenc dalukat. A többségük egy kis egérről énekelt, akire ráküldik a macskát (és az becserkészzi); csak Mynářék Pepinája énekelt rikácsoló hangon egy néhány torz roma szónyi különös melódiát. „És miért pont ez a dal tesszik neked, Josefínka?” „Nekem teccik az, hogy aztán a férfiak elpáholták azt a cigányt azza a lécce.” „Léccel?” „Já, akkó, mikó a Gaislerék kölykét keresztelték.” Amikor a délutáni kávénál elmeséltem ezt a kocsmáros Marjának, bólogatott: „Hát még; Gaislerék Vencája azzal a léccel akkor azt a cigányt úgy agyonverte, hogy ki kellett fizetnie.” „Mi az, hogy *ki kellett fizetnie*?” És Marje nyugodtan magyarázza, hogy hát a többi cigánynak; hogy ne mondjanak semmit, és *elmenjenek*; az összes Gaisler aztán *el is ment Csehországnak*, és egyikük se mutatkozott itt többé... A romáknak mindenhol nehéz... De Ion sohasem panaszkodik. Elégedetten elégedél a garázsában nem messze a városkától, ami egy utcából és egy panelházból áll. Motorokat és autótokat szerel, és szépen lassan (néhány emigrációt követően) kivívta a biztos helyét ebben a különös Duna menti világban. Születésétől fogva ide tartozott, mégis ki kellett vívnia. A városkában, azon az egyetlen egy Duna-parti utcán élnek románok, szerbek, lengyelek, csehek, németek, törökök, tatárok, bolgárok; a környező dombokon találunk még más nációkat is (derús horvát falvacskák!), mindenki otthon van itt; Ionnak viszont valami olyasmivel kellett kivívnia a helyét, ami teljesen idegen ettől a Duna menti Babilontól: a munkával... De nem panaszkodik: szederpálinkát tölt; arrébb a Dunánál a szél finom fehér bányauledéket kavar fel (a port, melyet néha a *košava* – a heves dunai vihar – tizenegyedik egyiptomi csapásként a túlsó parton lévő szerb falvakra hord; most még azonban ez az üledék is mediterránnak, idillinek hat); a poros utak mentén büszke ökörfarkkórók merednek az ég felé, töretlenek, hajthatatlanok; ökörfarkkóró és minaret és a felhőtlen kék égbolt. A ház sötétjéből és hűvöséből kiszalad egy gyerek: meztelen barna gyermek, indiai, antik, balkáni: nagy, nomád, örökké hajléktalan szemű: és azon a nyelven karattyol, amelyik Európa egész Babelét átjárja, amely minden nyelvből merít, amellyel csak körülveszi magát, és amely csak néha fertőzi meg néhány szóval ezeknek a nyelveknek az argóját. Ion elmosolyodik, és folyékonyan átvált roma nyelvre: a hangja közben megváltozik; nemcsak a nyelv változik meg, hanem a *nyelv*. Lenyűgöznek a hangnak ezek a változásai, amelyeknek semmi közük az idegennyelv-tanuláshoz, nyelvtanhoz és akcentusokhoz; az emberek itt a hangjukat változtatják meg, az emberekben itt *különböző hangok* élnek egymás mellett, nemcsak különböző szavak; ahány hang, annyi húr: és harmónia, összhang, egyszer az egyik, másszor a másik, néha pedig

egyszerre több húr egyidejű pengetése. Felesleges a beszéd. Az embernek ide kellett volna születnie; sosem születik meg benne egyetlen másik hang sem, ha nem ide születik, ha valahonnan északról vándorol ide, mint én. Beszélgethetek Ionnal románul, németül: de az csak a szavak, frázisok, nyelvtani szabályok, akcentusok és mellézköngék keresése lesz; sosem lesz az a könnyed és rejtélyes átugrás egyik hangról a másikba; sosem lesz a hangoknak az az utolérhetetlen balkáni polifóniája... A gyermek fürdik a finom bánáti porban; Ion pedig nevet (mégis van egy közös és univerzális hangja az egész Bábelnek), és újra tölt, mert szederpálinkából, napból és zöld árnyékokból sosincs elég...

PEŤOVSKÁ FLÓRA fordítása

KIS VIRÁG